

DOSTOSOWANIA FORM I METOD NAUCZANIA
DLA UCZNIÓW
ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI
POSIADAJĄCYCH ORZECZENIA
PORADNI PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Niepełnosprawność ruchowa (s. 2)

Niepełnosprawność ruchowa- afazja (s. 6)

Niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim (s. 12)

Spektrum autyzmu, Zespół Aspergera (s. 19)

Uczeń słabowidzący (s. 25)

Uczeń z niedosłuchem (s. 31)

Opracował zespół pedagogów specjalnych ZSOI nr 7 w Krakowie

Niepełnosprawność ruchowa

Symptomy:

Grupa dzieci z niepełnosprawnością ruchową jest bardzo zróżnicowana ze względu na etiologię i rodzaj schorzenia oraz zakres dysfunkcji, które determinują stopień obniżenia sprawności motorycznych i psychofizyczne możliwości podejmowania własnej aktywności. Poziom ich funkcjonowania zależą będzie od:

- rodzaju uszkodzenia (dotyczące ośrodkowego lub obwodowego układu nerwowego),
- okresu, w którym doszło do niepełnosprawności (wrodzona lub nabyta);
- stopnia niepełnosprawności (lekka, umiarkowana czy znaczna).

Trudności:

Bariery utrudniające samodzielną aktywność edukacyjną :

- ograniczenie, a czasami nawet całkowity brak, samodzielnej aktywności ruchowej ogranicza możliwość czynnego doświadczania świata, jednocześnie zakłócając poznanie schematu ciała i rozumienie pojęć określających stosunki przestrzenne oraz umiejętność oceny odległości i przemieszczania się w przestrzeni
- problemy z przyjęciem i utrzymaniem, zwłaszcza przez dłuższy czas, prawidłowej pozycji dobranej do rodzaju aktywności utrudniają koncentrację na wykonywanym zadaniu, zaburzają obserwację czynności nauczyciela i prezentowanych przez niego pokazów i wpływają na szybkie męczenie się
- trudności z prawidłowym chwytem uniemożliwiający utrzymanie przyboru do pisania/rysowania, przewracania kartek w książce lub zeszytach ćwiczeń, manipulowanie przedmiotami
- kłopoty ze skoordynowanymi i płynnymi ruchami gałek ocznych wpływające na obniżenie zdolności spostrzegania kształtów, wyodrębniania figur z tła, osłabia kontrolę wykonywanych ruchów precyzyjnych, co utrudnia naukę czytania i pisania, zdobywanie doświadczeń matematycznych i rozumienie i wnioskowanie na materiale graficznym
- ograniczona sprawność manualna, obniżona precyzja ruchów docelowych, pojawiające się
- ruchy mimowolne czy synkinezyje (współruchy) znacznie ograniczają posługiwanie się podstawowymi technikami szkolnymi

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- słabsza pamięć ruchowa oraz trudność w prawidłowym odtworzeniu pokazanego ruchu
- problemy z nadążaniem z wykonaniem poleceń w czasie zbliżonym do pozostałych uczniów w klasie
- jeśli niepełnosprawność ruchowa spowodowana jest uszkodzeniem oun, to towarzyszyć jej mogą zaburzenia w funkcjonowaniu analizatorów, obniżone możliwości intelektualne oraz trudności w kontrolowaniu emocji

Dostosowanie:

- dostosowanie otoczenia w taki sposób, aby uczeń mógł samodzielnie się poruszać;
- dostosowanie i zmodyfikowanie pomocy szkolnych tak, by uczeń mógł z nich w pełni korzystać;
- dostosowanie miejsca pracy tak, aby uczeń mógł przyjąć prawidłową pozycję siedzącą, zwłaszcza przez dłuższy czas, bez zmęczenia;
- dostosowanie podręczników i zeszytów ćwiczeń tak, by uczeń mający trudności z czytaniem, kontrolowaniem wykonywanych czynności oraz prowadzeniem obserwacji mógł dać sobie (w miarę samodzielnie) radę;
- dostosowanie celów edukacyjno-terapeutycznych tak, by odpowiadały indywidualnym potrzebom i możliwościom ucznia;
- stosowanie aktywizujących metod i form pracy dydaktycznej i terapeutycznej;
- rozwijanie zainteresowań ucznia i zdobywania przez niego doświadczeń;
- zachęcania ucznia do podejmowania interakcji społecznych i zawierania przyjaźni;
- rozbudzanie chęci eksperymentowania w otoczeniu zewnętrznym;
- dawanie okazji do wykazywania się samodzielnością;
- zwiększanie motywacji do nauki i terapii;
- uczenie umiejętności właściwej regulacji emocjonalnej;
- wzmacnianie samooceny ucznia;
- zapewnienie uczniowi dostępu do szerokiej sieci wsparcia społecznego w szkole, środowisku domowym i rówieśniczym.

Dostosowania w obrębie przedmiotów nauczania

W obszarze **Język polski**, w kontekście odbioru wypowiedzi oraz wykorzystywania zawartych w nich informacji, jeśli dzieci z niepełnosprawnością ruchową nie posiadają dodatkowych dysfunkcji, większe dostosowania nie są konieczne, natomiast nauczyciel powinien uczulić ucznia na znaczenie praktycznej strony języka jako podstawowego narzędzia porozumiewania się społecznego. W przypadku występowania dodatkowych trudności, ważne jest

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

takie dostosowanie prezentowanych treści, aby umożliwić dzieciom jak najpełniejszą możliwość korzystania z zajęć edukacyjnych.

W obszarze **Historia i WOS** mogą pojawić się trudności w myśleniu przyczynowo-skutkowym, co utrudni realizację tematyki przedmiotu, szczególnie w kontekście rozumienia genezy współczesnych stosunków społeczno-gospodarczych oraz występujących zjawisk kulturowych.

W obszarze **Język obcy nowożytny** ważne jest ukierunkowanie aktywności ucznia na uczestnictwo w jak największej ilości aktów komunikacyjnych w obcym języku, tak aby umożliwić mu zrozumienie i jak najpełniejsze poznanie praktycznej strony języka.

W obszarze **Matematyka** szczególne trudności mogą występować podczas wykonywania czynności wymagających sprawności manualnej, np. przy kreśleniu, szkicowaniu, konstruowania oraz mierzeniu, posługiwaniu się przyborami matematycznym, jak np. cyrklem, ekierką, kątomierzem.

W obszarach **Fizyka i Chemia** uczniowie z niepełnosprawnością mogą mieć trudności z wnioskowaniem przyczynowo-skutkowym, szczególnie w zakresie prowadzenia doświadczeń, pełnego rozumienia zjawisk fizycznych i reakcji chemicznych. Wystąpić mogą również duże trudności w posługiwaniu się sprzętem laboratoryjnym.

W obszarze **Geografia** u uczniów z niepełnosprawnością ruchową mogą pojawić się duże trudności z interpretacją map i planów (szczególnie podczas zajęć terenowych) oraz dotyczące ustalenia na mapie kierunków głównych i pośrednich. Podobnie w sytuacji przełożenia informacji wyciągniętych z mapy w atlasie na mapę ścienną czy konturową czy jakąkolwiek inną mapę nie będącą mapą administracyjną czy fizyczną.

W obszarze **Biologia** u uczniów niepełnosprawnych ruchowo mogą pojawić się trudności z wykonywaniem czynności wymagających od ucznia aktywności własnej. Mogą pojawić się utrudnienia dotyczące posługiwania się lupą, lunetą, mikroskopem czy innym przedmiotem optycznym, co bardzo często związane jest z dłuższym czasem utrzymania ręki lub całego ciała w jednej pozycji, co u dzieci, u których występują ruchy mimowolne, może być bardzo trudne.

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

W obszarze **Zajęcia techniczne** dzieci z niepełnosprawnością ruchową mogą mieć duże trudności z właściwym zaplanowaniem ruchu oraz wszelkimi czynnościami manualnymi, co jest szczególnie widoczne w obszarze planowania i realizacji praktycznych działań technicznych oraz opracowaniu pomysłów i koncepcji rozwiązań typowych problemów technicznych pojawiających się w projektowaniu modeli. Również posługiwanie się narzędziami technicznymi może nastęrczać uczniowi niepełnosprawnemu ruchowo bardzo wielu trudności. Zadaniem nauczyciela będzie więc takie zorganizowanie stanowiska pracy oraz stosowanych narzędzi, aby dziecko mogło uczestniczyć w proponowanych zajęciach edukacyjnych.

W obszarze **Informatyka** bardzo ważne jest odpowiednie dostosowanie stanowiska pracy oraz urządzeń peryferyjnych, czyli klawiatury i myszki.

W obszarze **Muzyka** konieczne jest takie dostosowanie działań, aby każdy z uczniów mógł samodzielnie i indywidualnie korzystać z proponowanych przez nauczyciela ćwiczeń.

W obszarze **Plastyka** uczniowi niepełnosprawnemu ruchowo należy odpowiednio dostosować stanowisko oraz narzędzia pracy (w miarę potrzeb zmodyfikować technikę wykonania danej pracy plastycznej). Najważniejsze jest jednak, aby uczeń podejmował próby tworzenia, nawet jeśli większość osiągnięć może nie być dla niego dostępna.

W obszarze **Wychowanie fizyczne** wykonanie ćwiczeń przez ucznia niepełnosprawnego ruchowo często może okazać się niemożliwe. Zadaniem nauczyciela jest więc takie dostosowanie prowadzonych ćwiczeń, aby uczeń mógł w jak najpełniejszym stopniu uczestniczyć w zajęciach grupowych.

Niepełnosprawność ruchowa – afazja

Afazja jest zaburzeniem mowy spowodowanym uszkodzeniem ośrodków mowy w dominującej półkuli mózgu. Zaburzenia te mają charakter pierwotny, tzn. nie wynikają z innych dysfunkcji pracy mózgu lub innych zaburzeń takich, jak m.in. głuchota, dysglosja (zniekształcenie dźwięków mowy lub niemożność ich wytwarzania na skutek nieprawidłowej budowy narządów mowy, w tym nieprawidłowości zgryzu, rozszczepy podniebienia), zaburzenia psychiczne. Charakterystyczna dla afazji jest całkowita lub częściowa utrata umiejętności mowy, rozumienia jej.

U dziecka z afazją występują:

- znaczne trudności w rozumieniu wypowiedzi innych (kontekst);
- trudności w formułowaniu wypowiedzi własnych (wypowiedzi chaotyczne, nielogiczne, niegrammatyczne, wielomówność, krążenie wokół tematu);
- wolny proces wiązania słowa ze znaczeniem, mylenie słów o podobnym brzmieniu lub znaczeniu;
- ubogi słownik czynny (przewaga rzeczowników);
- w zdaniach liczne agramatyzmy;
- osłabienie procesów pamięci (w szczególności werbalnej);
- dysfunkcje w rozwoju motorycznym;
- często nadpobudliwość psychoruchowa z deficytem uwagi;
- wspieranie się gestem w procesie komunikacji;
- zwykle dobra technika czytania, lecz z trudnościami w zrozumieniu treści tekstu;
- zaburzenia percepcji słuchowej, znaczna męczliwość.

Dostosowanie form i metod pracy do indywidualnych potrzeb uczniów z niepełnosprawnością ruchową – afazją

- dzielenie materiału na mniejsze partie,
- dokonywanie modyfikacji ćwiczeń i zadań,
- podawanie jasno sprecyzowanych instrukcji (niekoniecznie językiem formalnym), przy jednoczesnym sprawdzaniu stopnia ich zrozumienia,
- prezentowanie materiału na konkretnych przykładach, zanim zostanie podane bardziej ogólne twierdzenie,
- korzystanie z programów edukacyjnych dostosowanych do możliwości i umiejętności ucznia,
- wydłużenie czasu na udzielanie odpowiedzi ustnej oraz praktyczne wskazówki podczas odpowiedzi,
- skupianie uwagi ucznia na tym, co w danej chwili uważamy za najważniejsze: zaznaczanie fragmentu, podkreślanie kolorem, akcentowanie przy pomocy słów (uwaga, ważne),
- upraszczanie tekstu, tam gdzie jest to możliwe,
- wydłużenie czasu przeznaczonego na prace pisemne (sprawdzian, kartkówka),
- zwielokrotnienie powtórzeń wprowadzonego materiału,
- wyjaśnianie poleceń i treści zadań podczas prac pisemnych i upewnianie się, że są one zrozumiałe przez ucznia,
- zapisywanie poleceń przez nauczyciela, a nie dyktowanie,
- odwoływanie się do konkretów, praktyki życiowej, przykładów rysunkowych,
- stosowanie pytań naprowadzających i wskazówek (opartych na konkretności),
- odpytywanie z określonej wcześniej partii materiału,
- docenianie nie tylko osiągnięć, ale przede wszystkim włożonego wysiłku,
- nieocenianie poziomu graficznego prac,
- zadawanie dodatkowych pytań aktywizujących i naprowadzających podczas lekcji,
- zachęcanie ucznia do pytań i komentarzy ilustrujących, w jaki sposób rozumie przekazana treść,

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- stworzenie życzliwej atmosfery sprzyjającej nauce, podkreślanie opanowanych umiejętności i motywowanie ucznia do pracy nad zagadnieniami sprawiającymi trudności,
- częste stosowanie pozytywnych wzmocnień, zachęt oraz pochwał.

Dostosowanie wymagań oraz form i metod pracy do indywidualnych potrzeb uczniów na przedmiotach matematyczno-przyrodniczych.

- częstsze stosowanie testu wyboru (pytania zamknięte),
- wydłużenie czasu wypowiedzi ustnej i pisemnej (ewentualne dokończenie na zajęciach dodatkowych),
- nieocenianie lub łagodne ocenianie zadań (ćwiczeń) wykorzystujących sprawność manualną (kreślenie),
- w przygotowaniu sprawdzianów -uczeń wpisuje tylko wyniki (w zakresie matematyki) lub uzupełnia tekst z lukami brakującymi wyrazami (przyroda),
- w związku zaburzeniami orientacji i wyobraźni przestrzennej zmniejszenie wymagań odnośnie np. kreślenia figur geometrycznych (przestrzenne), wykresów (odczytywania wykresów), „czytania” mapy,
- tworzenie spokojnej atmosfery w trakcie wypowiedzi ustnych, uwzględnienie problemów z wymową i artykulacją w czasie wypowiedzi,
- naukę tabliczki mnożenia, definicji, wzorów rozłożyć w czasie, często przypominać i utrwalać,
- nie wrywać do natychmiastowej odpowiedzi, przygotować wcześniej zapowiedzią, że uczeń będzie pytany,
- w trakcie rozwiązywania zadań tekstowych sprawdzać, czy uczeń przeczytał treść zadania i czy prawidłowo ją zrozumiał, w razie potrzeby udzielać dodatkowych wskazówek,
- można też dać uczniowi do rozwiązania w domu podobne zadania,
- materiał sprawiający trudność dłużej utrwalać, dzielić na mniejsze porcje,
- oceniać tok rozumowania, nawet gdyby ostateczny wynik zadania był błędny, co wynikać może z pomyłek rachunkowych.

Dostosowanie wymagań oraz form i metod pracy do indywidualnych potrzeb uczniów na przedmiotach humanistycznych (j. polski, historia).

- dostosowanie tempa pracy do możliwości ucznia,
- pomoc w zapisie w przypadku dyktowania przez nauczyciela prowadzącego (kiedy pozostali uczniowie piszą „ze słuchu”), raczej starać się zapisywać treści na tablicy,
- nie wywoływać do tablicy, jeśli ma trudności z poruszaniem się (niepełnosprawność ruchowa),
- udostępnić dodatkowe materiały, notatki ksero (treści zamiast zapisu samodzielnego do wklejenia),
- umiejscowić ucznia w klasie w ławce zapewniającej komfort i łatwe dojście do niego (uczniowie afatyczni zwykle siadają z przodu aby lepiej widzieć zapis na tablicy)
- ocenianie treści wypowiedzi pisemnej, a nie estetykę pisma (zaburzona motoryka mała)
- przy afazji: tworzenie spokojnej atmosfery w trakcie wypowiedzi ustnych, wydłużenie czasu odpowiedzi ustnej, uwzględnienie problemów z wymową i artykulacją w czasie wypowiedzi, umożliwienie uzupełnienia wypowiedzi ustnej zapisem
- prace domowe – upewniać się czy uczeń rozumie polecenie, dłuższe wypowiedzi pisemne uatrakcyjnić wykonaniem dodatkowo jakiegoś rysunku do pracy czy zamienić na prezentację multimedialną (zawsze zmniejszać wymaganą objętość takiego zapisu)

Dostosowanie wymagań oraz form i metod pracy do indywidualnych potrzeb uczniów z języka obcego (j. angielski, w klasach starszych dzieci afatyczne zwykle zwalnianie są z nauki drugiego języka obcego)

- dla uczniów z afazją gdzie zaburzona jest umiejętność mowy nauka języka obcego jest największą szkolną bolączką (dzieci mają trudności z opanowaniem języka ojczystego a co dopiero języka obcego). Ciągłe trwa debata w edukacji na temat zwolnienia uczniów afatycznych w ogóle z nauki języków obcych (w tym także j. angielskiego)
- testy wyboru (pytania zamknięte, ewentualnie testy z odwróconą czynnością tłumaczenia czyli jest słowo angielskie i należy wpisać jego polskie tłumaczenie – w afazji występuje znacznie zaburzona pamięć wyrazów, należy bazować więc na reprezentacji wyrazu, którą uczeń już posiada),
- w omawianych nowych treściach dużo wykorzystywać piktogramów (obrazy, ilustracje), które pozwolą dziecku szybciej zapamiętać informacje i dłużej zostaną przechowane w pamięci (tzw.

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

pamięci długotrwałej). Pozwolić także na taki zapis (piktogramem) w zeszycie.

- wybór do domu ćwiczeń prostszych (zwykle tych z początku rozdziałów lub zrobienia jakiegoś projektu związanego z tematem lekcji – ilustracji, plakatu, prezentacji multimedialnej)
- wydłużenie czasu wypowiedzi pisemnej,
- podczas pisania zmniejszenie ilości tekstu
- ocenianie treści wypowiedzi pisemnej, a nie estetykę pisma, (w przypadku niepełnosprawności ruchowej często występuje również zaburzona motoryka mała)
- przewaga formy ustnej nad pisemną (jeśli uczeń nie ma afazji),
- przy afazji: tworzenie spokojnej atmosfery w trakcie wypowiedzi ustnych, uwzględnienie problemów z wymową i artykulacją w czasie wypowiedzi.

Dostosowanie wymagań oraz form i metod pracy do indywidualnych potrzeb uczniów na przedmiotach ścisłych (biologia, chemia, fizyka, geografia)

- test wyboru- pytania zamknięte
- wydłużenie czasu wypowiedzi ustnej i pisemnej (możliwość dokończenia odpowiedzi na zajęciach dodatkowych),
- nieocenianie zadań (ćwiczeń) wykorzystujących sprawność manualną (wykresy, schematy itp.),
- ocenianie treści wypowiedzi pisemnej, a nie estetykę pisma,
- podczas pisania zmniejszenie ilości tekstu,
- przygotowanie sprawdzianów - uczeń wpisuje tylko wyniki (w zakresie matematyki) lub uzupełnia tekst z lukami brakującymi wyrazami,
- w związku zaburzeniami orientacji i wyobraźni przestrzennej zmniejszyć wymagania odnośnie np. kreślenia figur geometrycznych (przestrzenne), wykresów funkcji (odczytywania wykresów), „czytania” mapy,
- tworzenie spokojnej atmosfery w trakcie wypowiedzi ustnych,
- uwzględnienie problemów z wymową i artykulacją w czasie wypowiedzi.
- motywować dziecko do wypowiadania się;
- jak najczęściej pozwolić dziecku wypowiadać się (w możliwy dla niego sposób);
- docenić (nagradzać w umówiony sposób) każdą próbę komunikowania się;

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- nie spieszyć dziecka w czasie wypowiedzi;
- nie zmuszać dziecka do wypowiadania się;
- nie poprawiać wypowiedzi dziecka (nie wymagać odpowiedzi pełnym zdaniem);
- zwracać uwagę, czy dziecko rozumie wypowiedź nauczyciela (poprzez zadawanie pytań dotyczących wypowiedzi; samo zapytanie dziecka czy rozumie, nie jest miarodajne, ponieważ dziecko zazwyczaj odruchowo potwierdzi);
- zadawać dziecku krótkie, niezłożone pytania;
- podczas zadawania pytania zwracać się bezpośrednio do dziecka, zachowując właściwy ton i tempo wypowiedzi (niezbyt szybkie, lecz też niezbyt wolne);
- dzielenie materiału na mniejsze partie,
- dokonywanie modyfikacji ćwiczeń i zadań,
- dzielenie materiału na mniejsze partie (w przypadku testów sprawdzających),
- prezentowanie materiału na konkretnych przykładach, zanim zostanie podane bardziej ogólne twierdzenie,
- korzystanie z programów edukacyjnych dostosowanych do możliwości i umiejętności ucznia

Niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim

Niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim charakteryzuje się istotnie niższym niż przeciętne funkcjonowaniem intelektualnym z jednocześnie współwystępującym ograniczeniem w zakresie dwóch lub więcej spośród następujących umiejętności przystosowawczych: porozumiewania się, samoobsługi, trybu życia domowego, uspołecznienia, korzystania z dóbr społeczno-kulturalnych, samodzielności, troski o zdrowie i bezpieczeństwo, umiejętności szkolnych, organizowania czasu wolnego i pracy (Kostrzewski).

Trudności:

- zaburzenia spostrzegania, uwagi, pamięci, myślenia, mowy, sprawności motorycznych, ale także procesów emocjonalnych, motywacyjnych, adaptacji społecznej,
- spostrzeganie jest niedokładne, wybiórcze, węższe zakresowo, zaburzenia analizy i syntezy spostrzeżeń,
- obniżoną zdolność koncentracji uwagi, uwaga krótkotrwała, mało podzielna i łatwo ulega zakłóceniu (nadmiernie odwracalna,
- dość dobrą pamięć mechaniczną (odtwarzają, ale nie rozumieją),
- pamięć logiczna w dużym stopniu zaburzona,
- odtwarzanie zapamiętanych informacji odbywa się według zapamiętanej kolejności,
- trudności z odpytywaniem wyrywkowym, często po prostu nie rozumieją tego, czego wyuczyły się na pamięć,
- mają trudności w posługiwaniu się wyuczoną tabliczką mnożenia, bo wymaga to wybiórczego stosowania zapamiętanych wiadomości,
- potrzeba większej liczby powtórzeń, aby utrwalić zapamiętane informacje,
- rozwój mowy bywa opóźniony, stosunkowo dobrze rozwiniętą mowę odtwórczą, ale słabiej funkcjonuje twórczy wymiar mowy,
- zaburzone myślenie abstrakcyjne, słowno-pojęciowe, myślenie rozwojowe na poziomie myślenia konkretno-obrazowego, co przejawia się w trudnościach z abstrahowaniem, uogólnianiem, tworzeniem pojęć, wnioskowaniem czy przewidywaniem (myśleniem przyczynowo- skutkowym),
- zaburzenie wyższych form myślenia w znacznym stopniu utrudnia zdobywanie wiedzy,

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- zaburzenie orientacji przestrzennej,
- niski poziom sprawności grafomotorycznej,
- słaba koncentracja uwagi,
- liczne i nasilone wady wymowy,
- wolniejsze tempo pracy,
- zaburzenia analizy i syntezy (wzrokowej, słuchowej, wzrokowo-słuchowej),
- trudności w rozpoznawaniu liter oraz w czytaniu,
- trudności w rozumieniu przeczytanego tekstu,
- zaburzony poziom rozumienia wszelkich reguł, zasad, definicji,
- utrudnione tworzenie pojęcia liczby,
- brak zrozumienia treści zadań tekstowych i trudności w ich rozwiązywaniu,
- zaburzenia wyobraźni przestrzennej utrudniające rozumienie i wykonywanie zadań geometrycznych,
- trudności w orientowaniu się w stosunkach czasowych i posługiwaniu się nimi,
- kłopoty w powiązaniu nowych informacji z poprzednio zapamiętanymi,
- słaby poziom stosowania umiejętności w praktyce,
- mała samodzielność w wykonywaniu zadań,
- często występująca nadpobudliwość psychoruchowa lub zahamowanie,
- brak krytycyzmu,
- trudności w antycypacji zachowań,
- impulsywność,
- podatność na negatywne wpływy otoczenia,
- niski poziom motywacji,
- mała wrażliwość na potrzeby innych,
- częste przejawy agresji.

Ogólne dostosowania wymagań:

- umożliwiamy pracę w małych grupkach, korzystając ze wsparcia i kompetencji kolegów,
- stosujemy pracę na konkretach z uwzględnieniem krótkotrwałych okresów koncentracji,
- kierujemy krótkie i zrozumiałe polecenia,
- uatrakcyjniamy wizualnie materiał podawany etapami, krótkimi porcjami;

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- korzystamy z różnych pomocy dydaktycznych, uwzględniamy wolne tempo uczenia się,
- dajemy więcej czasu na opanowanie materiału,
- materiał dzielimy na mniejsze partie,
- stosujemy pytania naprowadzające, wyjaśniamy polecenia podczas sprawdzianów,
- zwracamy szczególną uwagę na odróżnianie istotnych treści, np. podkreślamy markerem rzeczy ważne do zapamiętania,
- uwzględniamy w ocenie wkład pracy w wykonanie ćwiczenia,
- stosujemy różnorodne form wzmocnień pozytywnych w celu zwiększenia motywacji do nauki,
- unikamy trudnych, czy bardzo abstrakcyjnych pojęć,
- często odwołujemy się do konkretnego przykładu,
- unikamy pytań problemowych, przekrojowych.

JĘZYK POLSKI

Trudności:

- słabe oceny pomimo starań i wysiłków ucznia,
- trudności w pisaniu i czytaniu (trudności z kojarzeniem określonych dźwięków – głosek, z odpowiadającymi im symbolami – literami),
- trudności w rozumieniu czytanych treści,
- trudności w samodzielnym wypowiedzianiu się, formułowaniu wniosków i sądów, w uogólnianiu, myśleniu symbolicznym (abstrakcyjnym),
- niski poziom rozwoju słowno – pojęciowego (odpowiada wcześniejszej fazie rozwoju),
- ubogie słownictwo, wadliwa struktura gramatyczna wypowiedzi ustnych i pisemnych,
- słabsza sprawność manualna (rysunki, pismo mają niski poziom graficzny),
- słaba umiejętność stosowania konwencjonalnych sposobów zapamiętywania,
- duże problemy z przywoływaniem z pamięci odległych partii materiału (słaba pamięć długotrwała, operacyjna),
- trudności z selekcją i wychwyceniem myśli przewodniej w długich tekstach,
- wolne tempo procesów umysłowych i działania.

Sposoby dostosowywania wymagań edukacyjnych:

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- zmniejszenie ilości, stopnia trudności i obszerności zadań,
- dzielenie materiału na mniejsze partie, wyznaczanie czasu na ich opanowanie i odpytywanie,
- wydłużanie czasu na odpowiedź, przeczytanie lektury,
- wprowadzanie dodatkowych środków dydaktycznych np. ilustracje, ruchomy alfabet
- odwoływanie się do znanych sytuacji z życia codziennego,
- formułowanie pytań w formie zadań o prostej konstrukcji powołujących się na ilustrujące przykłady,
- częste podchodzenie do ucznia w trakcie samodzielnej pracy w celu udzielania dodatkowej pomocy, wyjaśnień,
- zajęcia w ramach zespołu dydaktyczno – wyrównawczego, gdzie szczególnie u młodszych dzieci, należy oprócz wyjaśniania bieżących zagadnień programowych usprawniać funkcje poznawcze (procesy intelektualne), zajęcia dodatkowe są niezbędne, ponieważ dziecko nie jest w stanie opanować tych umiejętności tylko dzięki pracy na lekcji i samodzielnej nauce własnej w domu,
- należy zezwolić na dokończenie w domu niektórych prac wykonywanych na lekcjach,
- dyktanda przeprowadzać indywidualnie w wolniejszym tempie, gdyż dzieci te często nie nadążają za klasą,
- potrzeba więcej ilości czasu i powtórzeń na opanowanie materiału.

JĘZYKI OBCE

Trudności:

- trudności z prawidłową wymową,
- trudności w zapamiętywaniu i/lub odtwarzaniu treści, słówek, zdań,
- trudności w swobodnym wypowiedzaniu się na określony temat,
- trudności w poprawnym czytaniu i pisaniu,
- problemy z gramatyką,
- wolne tempo pracy.

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych:

- zmniejszenie ilości słówek do zapamiętania,

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- pozostawienie większej ilości czasu na ich przyswojenie,
- odpytywanie po uprzedzeniu, kiedy i z czego dokładnie uczeń będzie pytany,
- wymagania w wypowiedzaniu się na określony temat ograniczyć do kilku krótkich, prostych zdań.

MATEMATYKA, FIZYKA, CHEMIA

- trudności z wykonywaniem bardziej złożonych działań,
- trudność z pamięciowym przyswajaniem i/lub odtwarzaniem z pamięci wyuczonych treści (np. tabliczka mnożenia, skomplikowane wzory, układy równań),
- problem z rozumieniem treści zadań,
- potrzeba większej ilości czasu na zrozumienie i wykonanie zadania.

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych

- częste odwoływanie się do konkretnego (np. graficzne przedstawianie treści zadań),
- szerokie stosowanie zasady pogłębienia,
- omawianie niewielkich partii materiału i o mniejszym stopniu trudności (pamiętając, że obniżenie wymagań nie może zejść poniżej podstawy programowej),
- podawanie poleceń w prostszej formie (dzielenie złożonych treści na proste, bardziej zrozumiałe części),
- wydłużanie czasu na wykonanie zadania,
- podchodzenie do dziecka w trakcie samodzielnej pracy,
- w razie potrzeby udzielenie pomocy, wyjaśnięć,
- mobilizowanie do wysiłku i ukończenia zadania,
- potrzeba większej ilości czasu i powtórzeń dla przyswojenia danej partii materiału,
- nadrzędną regułą pracy powinien być pokaz, doświadczenie lub eksperyment.

HISTORIA, PRZYRODA, BIOLOGIA, GEOGRAFIA

Trudności:

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- trudności w selekcji i wybraniu najważniejszych treści (tendencja do pamięciowego uczenia się wszystkiego po kolei,
- problem z zapamiętywaniem dat, nazwisk, nazw, miejscowości,
- nieumiejętność przekrojowego wiązania faktów i informacji,
- wolne tempo pracy, nienadążanie (niekompletne notatki).

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych

- w związku z dużym problemem selekcji i wyborze najważniejszych informacji z danego tematu można wypisać kilka podstawowych pytań, na które uczeń powinien znaleźć odpowiedź czytając dany materiał (przy odpytywaniu prosić o udzielenie na nie odpowiedzi). Podobnie postępować przy powtórkach,
- pozostawianie większej ilości czasu na przygotowanie się z danego materiału (dzielenie go na małe części, wyznaczanie czasu na jego zapamiętanie i odpytywanie),
- nie stosować krótkich „pięciominutowych” kartkówek i nagłego/niespodziewanego wrywania do odpowiedzi.

MUZYKA, WF, PLASTYKA, TECHNIKA

Trudności:

- niezborność, nieporadność, niezgrabność ruchowa i trudności w wykonywaniu niektórych ćwiczeń (potrzeba dłuższego treningu, aby opanować dane ćwiczenie, rzucanie do celu itp.),
- brak naśladownictwa,
- trudności w zrozumieniu zasad i reguł różnych gier,
- obniżony poziom prac plastycznych i technicznych (słabsza własna inwencja twórcza, wyobraźnia),
- trudność w zapisywaniu i odczytywaniu nut,
- wolne tempo pracy.

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych:

- zapewnienie większej ilości ćwiczeń, aby uczeń opanował daną sprawność (w razie potrzeby zwolnienie z wykonania ćwiczeń przerastających możliwości ruchowe ucznia),
- wielokrotne tłumaczenie i wyjaśnianie zasad i reguł gier sportowych,

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- podpowiadanie tematu pracy plastycznej czy technicznej, częste podchodzenie do ucznia, ukierunkowywanie w działaniu,
- pozwalanie na korzystanie ze śpiewników, wzorów, zapisów nutowych,
- liberalne ocenianie wytworów artystycznych ucznia,
- w ocenianiu zwracanie uwagi na wysiłek włożony w wykonanie zadania, niż ostateczny efekt pracy,
- zastępowanie jednych predyspozycji innymi, np.: wymóg zaśpiewania utworu można zastąpić wymogiem wyrecytowania słów,
- uczeń, który nie jest w stanie grać na instrumentach może podejmować się akompaniowania na instrumencie łatwiejszym lub rozpoznawania instrumentów,
- podpowiadanie tematu pracy plastycznej czy technicznej,
- częste podchodzenie do ucznia,
- ukierunkowywanie w działaniu,
- pozwalanie na korzystanie ze śpiewników, wzorów, zapisów nutowych,
- liberalne ocenianie wytworów artystycznych.

Spektrum autyzmu, zespół Aspergera

Ogólne zasady postępowania z uczniem z autyzmem i Zespołem Aspergera

- omawianie niewielkich partii materiału i o mniejszym stopniu trudności
- pozostawienie więcej czasu na jego utrwalenie podawanie poleceń w prostszej formie
- unikanie trudnych, czy bardzo abstrakcyjnych pojęć
- częste odwoływanie się do konkretnego, przykładu
- unikanie pytań problemowych, przekrojowych
- wolniejsze tempo pracy
- szerokie zastosowanie zasady pogłębienia
- odrębne instruowanie dzieci
- zadawanie do domu tyle, ile dziecko jest w stanie wykonać samodzielnie.

Odpowiednia organizację miejsca pracy poprzez:

- zminimalizowanie lub całkowite wyeliminowanie elementów rozpraszających (uczniowie mogą rozpraszać kolorowe dekoracje na ścianach, zbyt jasne światło, hałas dobiegający z za okna lub z za drzwi, zachowanie ucznia siedzącego przed nim, brzęczenie świetlówek itp.),
- odpowiednią aranżację przestrzeni - udostępnianie osobnego miejsca do indywidualnej pracy przy zadaniach wymagających koncentracji.
- Opracowanie planu codziennych zajęć i każdorazowe zapoznanie ucznia ze strukturą dnia, odwoływanie się do niego przy zmianie form aktywności (np. plan lekcji w miejscu szybko dostępnym dla dziecka).
- Informowanie ucznia o zmianie przebiegu zajęć lub w przebiegu czynności w ciągu dnia, o możliwych zmianach takich jak np. zastępstwo nauczycieli.
- Zapewnienie możliwości odizolowania ucznia w sytuacji trudnej np. ustalenie „bezpiecznego miejsca”, gdzie uczeń może pójść w stresującej sytuacji. Umożliwianie przerwy na odpoczynek.

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- Wyraźne zaznaczanie końca określonej aktywności, zabawy, zadania zanim przejdzie się do następnej czynności. Należy mieć świadomość, że pewne zmiany w zachowaniu mogą odzwierciedlać niepokój wywołany przez choćby drobną zmianę rutynowych działań.
- Posługiwanie się w komunikacji z uczniem prostym, jednoznacznym językiem. Instrukcje do zadań powinny być krótkie, należy upewnić się, że uczeń zrozumiał polecenie kierowane do klasy uczniów i przyjmuje je jako kierowane także do niego. W razie potrzeby należy kierować polecenia indywidualnie, powtarzać polecenia i sprawdzać stopień zrozumienia. Należy używać krótkich zdań, tak by instrukcje były całkowicie jasne.
- Używanie różnych środków wyrazu i metod w prowadzeniu zajęć - wizualnych, ruchowych, opartych na naśladownictwie, z wykorzystaniem technik komputerowych, tablic multimedialnych itd.
- Ukierunkowanie pracy na konkretne zainteresowania ucznia i wykorzystywanie ich przy aranżowaniu sytuacji zadaniowych - jeśli np. pasją dziecka są samochody można je liczyć, porównywać wielkość, tworzyć zbiory, segregować wg koloru, szeregować od najmniejszego do największego, obliczać prędkość, długość odcinków przejechanej drogi itp., używanie modeli, schematów, planów i rysunków.
- Właściwa organizacja czasu wolnego, pomoc w nawiązywaniu pozytywnych relacji z rówieśnikami, wspieranie w działaniach zespołowych – np. monitorowanie aktywności ucznia, włączanie do gier i zabaw zespołowych w znanej dziecku grupie rówieśników, budowanie pozytywnej samooceny ucznia.
- Uwrażliwienie rówieśników na potrzeby dziecka z autyzmem przez kształtowanie postaw tolerancji i zrozumienia dla inności w działaniach określonych w programie wychowawczym, w tematyce godzin wychowawczych, na warsztatach i zajęciach integracyjnych w zespole klasowym.
- Odpowiedni system motywacji i stosowanie pozytywnych wzmocnień przez budowanie pozytywnej samooceny, zauważanie, eksponowanie na tle grupy rówieśniczej, wzmacnianie np. nagrodami każdego poprawnego, pożądanego zachowania.
- Współdziałanie wszystkich dorosłych opiekujących się dzieckiem, wdrażanie takich samych zasad dotyczących wymagań, pochwał i traktowania go zarówno w domu, jak i w szkole.

JĘZYK POLSKI

Trudności:

- słabe oceny pomimo starań i wysiłków ucznia
- trudności w pisaniu i czytaniu (trudności z kojarzeniem określonych dźwięków – głosek, z odpowiadającymi im symbolami – literami)
- trudności w rozumieniu czytanych treści
- trudności w samodzielnym wypowiedzianiu się, formułowaniu wniosków i sądów, w uogólnianiu, myśleniu symbolicznym (abstrakcyjnym)
- niski poziom rozwoju słowno – pojęciowego (odpowiada wcześniejszej fazie rozwoju)
- ubogie słownictwo, wadliwa struktura gramatyczna wypowiedzi ustnych i pisemnych
- słabsza sprawność manualna (rysunki, pismo mają niski poziom graficzny)
- słaba umiejętność stosowania konwencjonalnych sposobów zapamiętywania
- duże problemy z przywoływaniem z pamięci odległych partii materiału (słaba pamięć długotrwała, operacyjna)
- trudności z selekcją i wychwyceniem myśli przewodniej w długich tekstach
- wolne tempo procesów umysłowych i działania

Sposoby dostosowywania wymagań edukacyjnych:

- zmniejszenie ilości, stopnia trudności i obszerności zadań
- dzielenie materiału na mniejsze partie, wyznaczanie czasu na ich opanowanie i odpytywanie
- wydłużanie czasu na odpowiedź, przeczytanie lektury
- wprowadzanie dodatkowych środków dydaktycznych np. ilustracje, ruchomy alfabet
- odwoływanie się do znanych sytuacji z życia codziennego
- formułowanie pytań w formie zadań o prostej konstrukcji powołujących się na ilustrujące przykłady
- częste podchodzenie do ucznia w trakcie samodzielnej pracy w celu udzielania dodatkowej pomocy, wyjaśnień

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- zajęcia w ramach zespołu dydaktyczno – wyrównawczego, gdzie szczególnie u młodszych dzieci, należy oprócz wyjaśniania bieżących zagadnień programowych usprawniać funkcje poznawcze (procesy intelektualne), zajęcia dodatkowe są niezbędne, ponieważ dziecko nie jest w stanie opanować tych umiejętności tylko dzięki pracy na lekcji i samodzielnej nauce własnej w domu
- należy zezwolić na dokończenie w domu niektórych prac wykonywanych na lekcjach
- dyktanda przeprowadzać indywidualnie w wolniejszym tempie, gdyż dzieci te często nie nadążają za klasą
- potrzeba więcej ilości czasu i powtórzeń na opanowanie materiału

JĘZYK ANGIELSKI

Trudności:

- trudności z prawidłową wymową
- trudności w zapamiętywaniu i/lub odtwarzaniu treści, słówek, zdań
- trudności w swobodnym wypowiedzianiu się na określony temat
- trudności w poprawnym czytaniu i pisaniu
- problemy z gramatyką
- wolne tempo pracy.

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych:

- zmniejszenie ilości słówek do zapamiętania
- pozostawienie większej ilości czasu na ich przyswojenie
- odpytywanie po uprzedzeniu, kiedy i z czego dokładnie uczeń będzie pytany
- wymagania w wypowiedzianiu się na określony temat ograniczyć do kilku krótkich, prostych zdań.

MATEMATYKA, HISTORIA, PRZYRODA

Trudności:

- trudności w selekcji i wybraniu najważniejszych treści (tendencja do pamięciowego uczenia się wszystkiego po kolei)
- problem z zapamiętywaniem dat, nazwisk, nazw, miejscowości
- nieumiejętność przekrojowego wiązania faktów i informacji
- wolne tempo pracy, nienadążanie (niekompletne notatki)

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych

- w związku z dużym problemem selekcji i wyborze najważniejszych informacji z danego tematu można wypisać kilka podstawowych pytań, na które uczeń powinien znaleźć odpowiedź czytając dany materiał (przy odpytywaniu prosić o udzielenie na nie odpowiedzi). Podobnie postępować przy powtórkach
- pozostawianie większej ilości czasu na przygotowanie się z danego materiału (dzielenie go na małe części, wyznaczanie czasu na jego zapamiętanie i odpytywanie)
- nie stosować krótkich „pięciominutowych” kartkówek i nagłego/niespodziewanego wrywania do odpowiedzi (myślenie obrazami, konwertowanie/przetwarzanie obrazów na słowa zajmuje więcej czasu dziecku z autyzmem)

MUZYKA, WF, PLASTYKA, TECHNIKA

Trudności:

- niezborność, nieporadność, niezgrabność ruchowa i trudności w wykonywaniu niektórych ćwiczeń (potrzeba dłuższego treningu, aby opanować dane ćwiczenie, rzucanie do celu itp.)
- brak naśladownictwa
- trudności w zrozumieniu zasad i reguł różnych gier
- obniżony poziom prac plastycznych i technicznych (słabsza własna inwencja twórcza, wyobraźnia)
- trudność w zapisywaniu i odczytywaniu nut
- wolne tempo pracy

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych:

- zapewnienie większej ilości ćwiczeń, aby uczeń opanował daną sprawność (w razie potrzeby zwolnienie z wykonania ćwiczeń przerastających możliwości ruchowe ucznia)
- wielokrotne tłumaczenie i wyjaśnianie zasad i reguł gier sportowych
- podpowiadanie tematu pracy plastycznej czy technicznej, częste podchodzenie do ucznia, ukierunkowywanie w działaniu
- pozwalanie na korzystanie ze śpiewników, wzorów, zapisów nutowych
- liberalne ocenianie wytworów artystycznych ucznia
- w ocenianiu zwracanie uwagi na wysiłek włożony w wykonanie zadania, niż ostateczny efekt pracy

Uczeń słabowidzący

Uczniowie słabowidzący mają ostrość widzenia między 0,02 a 0,3 (według Snellena). Ich funkcjonowanie zależy od tego, czy słabowzorność nie jest sprzężona z inną niepełnosprawnością. Słabowidzący mogą poruszać się z krótką białą laską sygnalizacyjną. W czytaniu i pisaniu posługują się wzrokiem wspomaganym szklami korekcyjnymi, pomocami optycznymi (np. lupą) lub powiększalnikiem. Część uczniów słabowidzących to **dzieci z tzw. „resztkami wzroku”**(ostrość widzenia mieści się między 0,02-0,05). W tej grupie problemy nasilają się.

Symptomy trudności :

- wolniejsze tempo czytania związane z problemami w spostrzeganiu całego wyrazu, zdania
- problemy z rozumieniem tekstu (konieczność koncentracji na postrzeganiu kształtu poszczególnych liter)
- możliwe trudności w pisaniu z uwagi na obniżoną sprawność spostrzegania i zakłóconą koordynację wzrokowo – ruchową
- możliwe wolne tempo pisania i duża męczliwość ręki
- możliwe popełnianie wielu błędów: przestawianie, mylenie, opuszczanie liter, błędy ortograficzne, złe rozplanowanie stron w zeszycie.
- opisywanie ilustracji, doświadczeń w sposób ubogi.

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych :

- porozumiewanie się z uczniem słabowidzącym w sposób jak najbardziej naturalny, nie należy unikać słów: widzieć, zobaczyć, do widzenia, patrzeć, oglądać
- zwracanie się bezpośrednio do ucznia słabowidzącego a nie do przewodnika, (o ile dziecko potrzebuje wsparcia przewodnika/kolegi np. podczas schodzenia po schodach)
- właściwe umiejscowienie dziecka w klasie (zapobiegające odblaskowi pojawiającemu się w pobliżu okna, zapewniające właściwe oświetlenie i widoczność)
- w miarę potrzeb organizowanie pracy z użyciem sprzętu wspomagającego widzenie np. laptopa, lupy
- wykonywanie na tablicy rysunków za pomocą białej lub żółtej kredy/pisaków,

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

unikanie kredy/pisaków kolorowych

- głośne i wyraźne czytanie tekstów pisanych na tablicy
- unikanie komunikacji niewerbalnej (np. skinienie głową)
- udostępnianie tekstów (np. testów sprawdzających wiedzę) w wersji powiększonej , dostosowanej do potrzeb i możliwości ucznia, pamiętając o odpowiednim rozmieszczeniu zadań na kartce i dobrej jakości kopiowanych stron
- w razie potrzeby zamiana pracy pisemnej na wypowiedź ustną z danego tematu,
- egzekwowanie wiedzy w formie np. testów wyboru, tak aby uczeń koncentrował się na merytorycznej stronie prac
- pisanie w zeszytach dostosowanych do możliwości i potrzeb ucznia np. o powiększonej, pogrubionej liniaturze
- pisanie dostosowanym do indywidualnych możliwości dziecka przyrządem np. długopisem, cienkopisem najlepiej czarnym, wyraźnym, odznaczającym się od kartki
- w razie potrzeby przygotowywanie dla dziecka gotowych notatek do wklejenia do zeszytu
- w razie potrzeby udostępnianie uczniowi obszernych tekstów do czytanie dzień wcześniej, w celu wcześniejszego zapoznania się z nimi
- podawanie modeli i przedmiotów do obejrzenia z bliska
- zwracanie uwagi na szybką męczliwość dziecka związaną ze zużywaniem większej energii na patrzenie i interpretację informacji uzyskanych drogą wzrokową (wydłużanie czasu na wykonanie określonych zadań , stosowanie różnych form pracy na lekcji).

JĘZYK POLSKI

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych:

- nie wymagać, by uczeń czytał głośno przy klasie nowy tekst, wskazywać wybrane fragmenty dłuższych tekstów do opracowania w domu i na nich sprawdzać technikę czytania

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- dawać więcej czasu na czytanie tekstów, poleceń, instrukcji, szczególnie podczas samodzielnej pracy lub sprawdzianów, w miarę potrzeby pomagać w ich odczytaniu
- czytanie lektur szkolnych lub innych opracowań rozłożyć w czasie, pozwalać na korzystanie z książek "mówionych"
- uwzględniać trudności w rozumieniu treści, szczególnie podczas samodzielnej pracy z tekstem, dawać więcej czasu, instruować lub zalecać przeczytanie tekstu wcześniej w domu
- częściej sprawdzać zeszyty szkolne ucznia, ustalić sposób poprawy błędów, czuwać nad wnikliwą ich poprawą, oceniać poprawność i sposób wykonania prac
- dać uczniowi czas na przygotowanie się do pisania dyktanda np. teksty z lukami lub pisanie z pamięci
  - w przypadku trudności w redagowaniu wypowiedzi pisemnych uczyć tworzenia schematów pracy, planowania kompozycji wypowiedzi (wstęp, rozwinięcie, zakończenie
  - podać jasne kryteria oceny prac pisemnych (wiedza, dobór argumentów, logika wywodu, treść, styl, kompozycja itd.)
- wydzielić czas na odpoczynek oczu, wydłużać czas przeznaczony na pracę z tekstem

MATEMATYKA

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych:

- w trakcie rozwiązywania zadań tekstowych sprawdzać, czy uczeń przeczytał treść zadania i czy prawidłowo ją zrozumiał, w razie potrzeby udzielać dodatkowych wskazówek
- uwzględniać trudności związane z myleniem znaków działań, przestawianiem cyfr
- oceniać tok rozumowania, nawet gdyby ostateczny wynik zadania był błędny, co wynikać może z pomyłek rachunkowych
- korzystać z modeli figur geometrycznych do obliczeń w zadaniach angażujących wyobraźnię przestrzenną
- w geometrii należy wprowadzać uproszczone konstrukcje z ograniczoną do koniecznych liczbą linii pomocniczych a konstrukcje geometryczne wykonywać na kartkach większego formatu niż zwykła kartka papieru,
- dostosować do indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia przybory matematyczne (np.

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

wyraźnie opisane na linijkach liczby i skale),

- w czasie sprawdzianów zwiększyć ilość czasu na rozwiązanie zadań, dostosować ich formę do możliwości ucznia

JĘZYKI OBCE

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych:

- uczeń powinien korzystać z materiałów drukowanych powiększoną czcionką
- zaznaczać najważniejszą treść przy pomocy markera
- ograniczać ilości materiałów do czytania
- wydzielić czas na odpoczynek oczu, wydłużać czas przeznaczony na pracę z tekstem,
- sprawdzać wiedzę częściej przy pomocy odpowiedzi ustnych niż pisemnych

HISTORIA, WOS, RELIGIA

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych:

- miejsce pracy ucznia powinno być dostosowane do jego potrzeb (blisko nauczyciela, tablicy)
- wydłużać czas pracy podczas testów i sprawdzianów
- w miarę możliwości i potrzeb korzystać ze sprzętu audio (audiobooki)
- akceptować prace domowe pisane na komputerze

BIOLOGIA GEOGRAFIA, FIZYKA, CHEMIA

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych:

- należy udostępniać każdorazowo modele, przedmioty do obejrzenia z bliskiej odległości
- należy wydłużać czas na wykonywanie zadań i poleceń z uwagi na szybszą męczliwość ucznia
- przy ocenie z prac pisemnych brać pod uwagę zawartość merytoryczną, a nie błędy wynikające z wady wzroku
- opracowywać zagadnienia w postaci tabel, schematów, w celu lepszego zrozumienia pojęć

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- odwoływać się do modeli graficznych, rysunków
- pomagać w odczytywaniu map, schematów, danych z tabel, osi liczbowych itp.
- oceniać liberalnie pracę ucznia z mapą, podczas geometrii, zapamiętywania wzorów złożonych z matematyki, fizyki, wzorów strukturalnych z chemii
- stosować pomoce dydaktyczne o wyrazistych kształtach - mapy wypukłe, mapy z mocno zaznaczonymi konturami np. rzek, jezior – nie umieszczać więcej niż jednego zagadnienia na mapie, ważna przejrzystość i prostota wykonania, bryły, kształty zwierząt itp.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych:

- podczas stawiania wymagań uwzględniać trudności ucznia
- w miarę możliwości pomagać, wspierać, dodatkowo instruować, naprowadzać, pokazywać na przykładzie
- nie zmuszać na siłę do wykonywania ćwiczeń sprawiających uczniowi trudność,
- nie krytykować, nie oceniać negatywnie wobec klasy
- podczas oceniania brać przede wszystkim pod uwagę stosunek ucznia do przedmiotu, jego chęci i wysiłek
- w ocenianiu zwracać większą uwagę na wysiłek włożony w wykonanie zadania, niż jego ostateczny efekt
- pomoc i tolerancja w trakcie gier zespołowych ze względu na wzrok - podawanie piłki dźwiękowej lub w kontrastowym kolorze
- ograniczać nadmierny wysiłek oraz nagłe ruchy.

PRZEDMIOTY ARTYSTYCZNE oraz TECHNIKA

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych:

- ocenianie wartości merytorycznej pracy, a nie formy graficznej,
- właściwie prezentować pomoce – na wprost ucznia lub pod korzystnym dla niego kątem, jeśli ma ograniczone pole widzenia
- w miarę możliwości pomagać, wspierać, dodatkowo instruować, naprowadzać, pokazywać na przykładzie

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- podczas oceniania brać przede wszystkim pod uwagę stosunek ucznia do przedmiotu, jego chęci, wysiłek, przygotowanie do zajęć w materiały, niezbędne pomoce itp.

Uczeń z niedosłuchem

- Zapewnić dobre oświetlenie klasy oraz miejsce dla dziecka w pierwszej ławce w rzędzie od okna. Uczeń będąc blisko nauczyciela (od 0,5 do 1.5 m), którego twarz jest dobrze oświetlona, może słuchać jego wypowiedzi i jednocześnie odczytywać mowę z ust. Należy też, umożliwić dziecku odwracanie się w kierunku innych kolegów odpowiadających na lekcji co ułatwi lepsze zrozumienie ich wypowiedzi.
  - Uczeń powinien zająć w sali lekcyjnej miejsce, z którego będzie najlepiej słyszał nauczyciela (lewa lub prawa strona w zależności od tego czy jest to niedosłuch lewostronny czy prawostronny).
- Nauczyciel mówiąc do całej klasy, powinien stać w pobliżu dziecka zwrócony twarzą w jego stronę - nie powinien chodzić po klasie, czy być odwrócony twarzą do tablicy, to utrudnia dziecku odczytywanie mowy z jego ust.
- Należy mówić do dziecka wyraźnie, używając normalnego głosu i intonacji, unikać gwałtownych ruchów głową czy nadmiernej gestykulacji.
- Trzeba zadbać o spokój i ciszę w klasie, eliminować zbędny hałas m.in. zamykać okna przy ruchliwej ulicy, unikać szeleszczenia kartkami papieru, szurania krzesłami, to utrudnia dziecku rozumienie poleceń nauczyciela i wypowiedzi innych uczniów, powoduje też większe zmęczenie. Takie zakłócenia stanowią również problem dla uczniów z aparatami słuchowymi, ponieważ są wzmacniane przez aparat.
- Nauczyciel winien upewnić się, czy polecenia kierowane do całej klasy są właściwie rozumiane przez dziecko niedosłyszające. W przypadku trudności zapewnić mu dodatkowe wyjaśnienia, sformułować inaczej polecenie, używając prostego, znanego dziecku słownictwa. Można też wskazać jak to polecenie wykonuje jego kolega siedzący w ławce
- Dziecko z wadą słuchu ma trudności z równoczesnym wykonywaniem kilku czynności w tym samym czasie, nie jest w stanie słuchać nauczyciela - co wymaga obserwacji jego twarzy - jednocześnie otworzyć książkę na odpowiedniej stronie i odnaleźć wskazane ćwiczenie. Często więc nie nadąża za tempem pracy pozostałych uczniów w klasie.
- Dziecko niedosłyszające powinno siedzieć w ławce ze zdolnym uczniem, zrównoważonym emocjonalnie, który chętnie dodatkowo będzie pomagał mu np. szybciej otworzy książkę, wskaże ćwiczenie, pozwoli przepisać notatkę z zeszytu itp.
- W czasie lekcji wskazane jest używanie jak najczęściej pomocy wizualnych i tablicy

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

(m.in. zapisanie nowego tematu, nowych i ważnych słów, dat na lekcji historii itp.).

- Można przygotować uczniowi z niedosłuchem plan pracy na piśmie opisujący zagadnienia poruszane w wykładzie lub poprosić innych uczniów w klasie, aby robili notatki z kopią i udostępniali je koledze.
- Konieczne jest aktywizowanie dziecka do rozmowy poprzez zadawanie prostych pytań, podtrzymywanie jego odpowiedzi przez dopowiadanie pojedynczych słów, umowne gesty, mimiką twarzy.
- Nauczyciel podczas lekcji powinien często zwracać się do dziecka niesłyszącego, zadawać pytania – ale nie dlatego, aby oceniać jego wypowiedzi, ale by zmobilizować go do lepszej koncentracji uwagi i ułatwić mu lepsze zrozumienie tematu.
- Z uwagi na wolne tempo czytania, dziecko potrzebuje więcej czasu na przeczytanie całej książki, dlatego z pomocą rodziców czyta całą lekturę lub tylko wskazany rozdział. Dla ułatwienia zrozumienia treści nauczyciel może podać pytania pomocnicze, na które dziecko powinno przygotować odpowiedzi – czytając wcześniej lekturę.
- Dziecko czytając lekturę, krótkie opowiadanie – może założyć swój słowniczek niezrozumiałych zwrotów
- Pisanie ze słuchu jest najtrudniejszą formą pisania, a szczególnie dla dziecka z zaburzonym słuchem i nieprawidłową wymową, dlatego też należy stosować ćwiczenia w pisaniu ze słuchu tylko wyrazów lub zdań, wcześniej z dzieckiem utrwalonych, w oparciu o znane mu słownictwo.
- Przy ocenie prac pisemnych dziecka nie należy uwzględniać błędów wynikających z niedosłuchu, one nie powinny obniżyć ogólnej oceny pracy. Błędy mogą stanowić dla nauczyciela podstawę, do podjęcia z dzieckiem dalszej pracy samokształceniowej i korekcyjnej oraz ukierunkowania rodziców do dalszej pracy w domu. Błędy w pisowni należy oceniać opisowo, udzielając dziecku wskazówek do sposobu ich poprawienia
- Uczeń niedosłyszący jest w stanie opanować konieczne i podstawowe wiadomości zawarte w programie nauczania ale wymaga to od niego znacznie więcej czasu i wkładu pracy, w porównaniu z uczniem słyszącym. Przy ocenie osiągnięć ucznia z wadą słuchu należy szczególnie doceniać własną aktywność i wkład pracy ucznia, a także jego stosunek do obowiązków szkolnych (systematyczność, obowiązkowość, dokładność).

Symptomy trudności:

Uczeń słabosłyszący, to dziecko, które ma pozostałości słuchu wystarczające do skutecznego odbierania informacji językowych za pomocą słuchu, najczęściej przy użyciu aparatu słuchowego. Nie ma związku przyczynowego między osłabieniem słuchu a inteligencją dziecka.

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- Dziecko może sprawia
- wrażenie nie uważającego lub śniącego na jawie, może nie słyszeć instrukcji nauczyciela.
- Może być niechętnie angażowaniu się w działania klasowe, obawia
- się porażki, ponieważ może mieć kłopoty z rozumieniem.
- Może reagować niewłaściwie np. w sytuacjach zabawowych (nie rozumie
- zasad gry lub intencji innych osób).
- Może reagować nietypowo na ustne instrukcje.
- Może mieć zaburzenia mowy, mały zasób słów i pojęć.
- Zazwyczaj słabo czyta.
- Często myli głoski dźwięczne i bezdźwięczne, nie różnicuje głosek z trzech szeregów s-z-c-dz, sz-ż-cz-dź, ś-ź-ć-dź (np. zamiast „z” dziecko może napisać każdą inną literę s,ż,sz).
- Zamienia i gubi litery, pomija części wyrazów, myli końcówki – co powoduje zmianę treści znaczenia wyrazów, czasem pisze bezsensowne zlepki liter – w przypadku niezrozumienia ich znaczenia.
- Duże trudności sprawia dziecku poprawna pisownia, opanowanie gramatyki, składni i ćwiczenia stylistyczne
- Czasami nie jest ono w stanie samodzielnie czytać i zrozumieć treści obszernych lektur szkolnych.
- Dziecko z wadą słuchu ma trudności z równoczesnym wykonywaniem kilku czynności w tym samym czasie, nie jest w stanie słuchać nauczyciela – co wymaga obserwacji jego twarzy – jednocześnie otworzyć książkę na odpowiedniej stronie i odnaleźć wskazane ćwiczenie (często nie nadąża za tempem pracy pozostałych uczniów).

JĘZYK POLSKI

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych:

- Zapewnić dobre oświetlenie klasy oraz miejsce dla ucznia w pierwszej ławce, najlepiej w rzędzie od okna; uczeń, będąc blisko nauczyciela, może słuchać jego wypowiedzi i jednocześnie odczytywać mowę z ust.
- Umożliwić odwracanie się w kierunku innych kolegów odpowiadających na lekcji, co ułatwi lepsze zrozumienie ich wypowiedzi.

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- Nauczyciel, mówiąc do całej klasy, powinien stać w pobliżu ucznia zwrócony twarzą w jego stronę - nie powinien chodzić po klasie czy być odwrócony twarzą do tablicy; to utrudnia uczniowi odczytywanie mowy z jego ust.
- Należy mówić do ucznia wyraźnie, używając normalnego głosu i intonacji, unikać gwałtownych ruchów głową czy nadmiernej gestykulacji.
- Trzeba zadbać o spokój i ciszę w klasie, eliminować zbędny hałas m.in. zamykać okna przy ruchliwej ulicy, unikać szeleszczenia kartkami papieru, szurania krzesłami; takie zakłócenia stanowią również problem dla uczniów z aparatami słuchowymi.
- Nauczyciel powinien ocenić, czy polecenia kierowane do całej klasy są właściwie rozumiane przez ucznia niedosłyszającego (w przypadku trudności zapewnić mu dodatkowe wyjaśnienia, sformułować inaczej polecenie).
- Uczeń niedosłyszający powinien siedzieć w ławce ze zdolnym uczniem, zrównoważonym emocjonalnie, który chętnie dodatkowo będzie pomagał mu np. szybciej otworzy książkę, wskaże ćwiczenie, pozwoli przepisać notatkę z zeszytu itp.
- W czasie lekcji wskazane jest używanie jak najczęściej pomocy wizualnych i tablicy, m.in. zapisanie nowego tematu.
- Można przygotować uczniowi z niedosłuchem plan pracy na piśmie opisujący zagadnienia poruszane w wykładzie lub poprosić innych uczniów w klasie, aby robili notatki z kopią i udostępniali je koledze.
- Konieczne jest aktywizowanie ucznia do rozmowy poprzez zadawanie prostych pytań, podtrzymywanie jego odpowiedzi przez dopowiadanie pojedynczych słów, umowne gesty, mimiką twarzy.
- Nauczyciel podczas lekcji powinien często zwracać się do ucznia niesłyszającego, zadawać pytania – ale nie dlatego, aby oceniać jego wypowiedzi, ale by zmobilizować go do lepszej koncentracji uwagi i ułatwić mu lepsze zrozumienie tematu.
- Z uwagi na wolne tempo czytania, dziecko potrzebuje więcej czasu na przeczytanie całej książki; dla ułatwienia zrozumienia treści nauczyciel może podać pytania pomocnicze, na które uczeń powinien przygotować odpowiedzi –czytając wcześniej lekturę.
- Jeżeli pisanie ze słuchu sprawia dziecku niedosłyszającemu duże trudności, można je zastąpić inną formą ćwiczeń w pisaniu:
  - a. przepisywanie zdań z uzupełnieniem „luk” odpowiednimi wyrazami,
  - b. utrwalanie znanych zasad pisowni i zwrotów gramatycznych – dobieranie odpowiednich wyrazów, uwzględniając ich rodzaj, osobę, liczbę,

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

c. sprawdzanie notatek ucznia i uzupełnianie ich.

- Przy ocenie prac pisemnych ucznia nie należy uwzględniać błędów wynikających z niedosłuchu, one nie powinny obniżyć ogólnej oceny pracy; błędy mogą stanowić dla nauczyciela podstawę, do podjęcia z dzieckiem dalszej pracy samokształceniowej i korekcyjnej; błędy w pisowni należy oceniać opisowo, udzielając dziecku wskazówek do sposobu ich poprawienia.
- Indywidualizacja oceniania.
- Przy ocenie osiągnięć ucznia z wadą słuchu należy szczególnie doceniać własną aktywność i wkład pracy ucznia, a także jego stosunek do obowiązków szkolnych (systematyczność, obowiązkowość, dokładność).

MATEMATYKA, FIZYKA, CHEMIA

- Właściwe umiejscowienie ucznia w klasie (zapobiegające odbłaskowi pojawiającemu się w pobliżu okna, zapewniające właściwe oświetlenie i widoczność).
- Nauczyciel powinien dawać jak najwięcej zadań w formie pisemnej.
- Korzystać z zapisanych (przez siebie lub na gotowych pomocach) przykładów i objaśniać.
- Podczas omawiania nowego tematu należy wypisać na tablicy słowa kluczowe, wzory, obliczenia i jak najczęściej używać pomocy wizualnych (tablic, rysunków itp.) przedstawiać treści zadań w postaci rysunku, schematu. Korzystać z modeli. Prezentować filmy.
- Trzeba wyjaśniać pojęcia nieznane, abstrakcyjne.
- Można przygotować uczniowi z niedosłuchem plan pracy na piśmie opisujący zagadnienia poruszane w wykładzie, definicje.
- Nauczyciel podczas lekcji powinien często zwracać się do dziecka niedosłyszącego, zadawać pytania – ale nie dlatego, aby oceniać jego wypowiedzi, ale by zmobilizować go do lepszej koncentracji uwagi i ułatwić mu lepsze zrozumienie tematu
- Przy ocenie prac pisemnych dziecka nie należy uwzględniać błędów wynikających z niedosłuchu, one nie powinny obniżyć ogólnej oceny pracy.

JĘZYKI OBCE

- Sprawdzenie stopnia zrozumienia adresowanych poleceń i instrukcji.
- Pozostawienie większej ilości czasu na odpowiedzi, dostosować do ucznia tempo

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

pracy.

- Stworzenie optymalnych warunków akustycznych:
  - a. uczeń siedzi blisko odtwarzacza,
  - b. zadbanie o spokój i ciszę w klasie i wyeliminować zbędny hałas.
- W miarę możliwości uczeń ma okazję dodatkowego odsłuchu .
- Nauczyciel utrzymuje kontakt wzrokowy z uczniem oraz wyraźniej i głośniejszy artykułuje polecenia/pytania. W razie potrzeby nauczyciel powtarza swoją wypowiedź.
- Przy ocenianiu nauczyciel uwzględnia trudności ucznia dot. wymowy, akcentu.
- Przygotowanie przed lekcją planu pracy na lekcji, słowniczka i przekazać go uczniowi, aby mógł być na bieżąco z każdym etapem lekcji.

GEOGRAFIA, BIOLOGIA, HISTORIA, WOS, RELIGIA

- Uczeń powinien zająć w sali lekcyjnej miejsce, z którego będzie najlepiej słyszał nauczyciela (lewa lub prawa strona w zależności od tego czy jest to niedosłuch lewostronny czy prawostronny).
- Zapewnienie optymalnych warunków akustycznych.
- Wyraźne artykułowanie z właściwą intonacją.
- Upewnienie się, czy uczeń zrozumiał polecenie.
- Monitorowanie sporządzanych przez ucznia notatek i wykonywanych ćwiczeń.
- Częste powtarzanie informacji .
- Częste stosowanie pomocy wizualnych.
- Ograniczenie ilości prac domowych oraz zadbać o to, aby rodzice pomagali w odrabianiu zadań domowych.
- Tempo pracy powinno być dostosowane do możliwości percepcyjnych ucznia.
- Nie należy gwałtownie gestykulować.
- Nauczyciel nie powinien jednocześnie pisać na tablicy i komentować (należy stać przodem do ucznia).
- Praca z tekstem pod kierunkiem nauczyciela.

MUZYKA, PLASTYKA, TECHNIKA, INFORMATYKA

- Nauczyciel powinien dawać jak najwięcej zadań w formie pisemnej.
- Podczas omawiania nowego tematu należy wypisać na tablicy słowa kluczowe i jak najczęściej używać pomocy wizualnych (tablic, rysunków itp.) przedstawiać treści zadań w postaci rysunku, schematu. Korzystać z modeli.
- Trzeba wyjaśniać pojęcia nieznane, abstrakcyjne.

ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH INTEGRACYJNYCH NR 7 W KRAKOWIE

- Można przygotować uczniowi z niedosłuchem plan pracy na piśmie opisujący zagadnienia poruszane w wykładzie, definicje.
- Nauczyciel podczas lekcji powinien często zwracać się do dziecka niedosłyszącego, zadawać pytania – ale nie dlatego, aby oceniać jego wypowiedzi, ale by zmobilizować go do lepszej koncentracji uwagi i ułatwić mu lepsze zrozumienie tematu
- Przy ocenie prac pisemnych dziecka nie należy uwzględniać błędów wynikających z niedosłuchu, one nie powinny obniżyć ogólnej oceny pracy.
- W razie potrzeby, jeżeli uczennica wykonuje jakieś zadanie i jest odwrócona tyłem do nauczyciela, nauczyciel powinien podejść do niej i powtórzyć polecenie.
- Należy uwzględnić trudności z czytaniem nut, odtwarzaniem rytmu, śpiewaniem, tańczeniem i nie zmuszać ucznia do występu przed klasą.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

- Nauczyciel nie powinien używać gwizdka ze względu na zbyt wysoką częstotliwość dźwięku.
- Nauczyciel, mówiąc do całej klasy, powinien stać w pobliżu ucznia zwrócony twarzą w jego stronę, by ułatwić uczniowi odczytywanie mowy z jego ust.
- Należy mówić do ucznia wyraźnie, używając normalnego głosu i intonacji, unikać gwałtownych ruchów głową czy nadmiernej gestykulacji.
- Należy sprawdzić stopień zrozumienia adresowanych poleceń i instrukcji i w razie potrzeby.
- Dostosowanie tempa pracy do możliwości ucznia.